

**Європейська економічна інтеграція**

Світлана ШУМСЬКА,
Марія СКРИПНИЧЕНКО

**ДИСБАЛАНСИ РОЗВИТКУ У ВИМІРІ «MIP
SCOREBOARD»: ОЦІНКИ РИЗИКІВ КРИЗИ
В ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ****Резюме**

Перспективи економічного розвитку країн Європи стикаються з викликами та макроекономічними дисбалансами, пов'язаними з глобальними трансформаціями, повільним економічним зростанням, енергетичними ризиками, інфляційним тиском, бюджетними та демографічними проблемами, які в Україні значно загострені через війну та необхідність відновлення економіки. Розробка та впровадження в Україні системи індикаторів для виявлення, моніторингу та оцінки загрозливих дисбалансів на основі європейської процедури «Macroeconomic Imbalance Procedure» мають ключове значення для попередження кризових явищ та поглиблення співробітництва з ЄС. У статті представлено результати порівняльного аналізу динаміки розрахованих показників макроекономічних дисбалансів для України та країн ЄС за 2003–2024 рр., які відображають різні зовнішні умови та внутрішні ризики розвитку. На основі економетричного моделювання отримано емпіричні оцінки впливу накопичених дисбалансів на зміни реального ВВП України у 2003–2024 рр.; оцінено ймовірність виникнення дисбалансів у 2026–2027 рр.

Ключові слова:

MIP Scoreboard, криза, лінійна регресія, макроекономічний дисбаланс, пробіт-модель, прогноз, сценарний аналіз.

© Світлана Шумська, Марія Скрипниченко, 2026.

Шумська Світлана, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, відділ моделювання та прогнозування економічного розвитку, Державна Установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, Україна. ORCID: 0000-0002-3106-1928 Email: sv.shumska@gmail.com

Скрипниченко Марія, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку, член-кореспондент Національної академії наук України, Державна Установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, Україна. ORCID: 0000-0003-3804-9857 Email: skrypnichenko@gmail.com

Класифікація за JEL: O11, O57, D81, C51, C59.

1 рисунок, 3 таблиці, 4 формули, 24 джерела літератури.

Постановка проблеми та огляд літератури

Значна кількість факторів різної сили, що сьогодні стримують темпи економічної динаміки та потенціал розвитку європейських країн та України, роблять актуальними питання виявлення та оцінювання накопичених проблем, а також прогнозування реалізації нових загроз. Для України створення системи раннього попередження кризи, що ґрунтується на європейській практиці «Macroeconomic Imbalance Procedure» (MIP), є можливістю впровадження реально діючого механізму виявлення та оцінювання нагромаджених дисбалансів, які можуть загострити наявні проблеми або спровокувати появу кризових явищ.

У контексті успішної реалізації потенціалу економічного розвитку процеси формування дисбалансів створюють бар'єри, що перешкоджають досягненню бажаних результатів. Саме тому на практиці, як підтверджують наукові дослідження (Геєць та ін., 2021; Скрипниченко, 2020), система управління потенціалом має охоплювати не лише аналіз та оцінку наявних можливостей, а й моніторинг та механізми регулювання нагромаджених дисбалансів для виявлення та попередження ризиків і загроз, у які вони можуть реалізуватися за негативного розвитку подій на сучасному етапі та в майбутньому.

Варто зазначити, що на сьогодні деталізована, комплексна система індикаторів макроекономічних дисбалансів та інституційний механізм оцінювання ефектів і, відповідно, визначення необхідних політичних дій створено лише в країнах Європейського Союзу (European Parliament & Council of the European Union, 2011; European Parliament, 2016; European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, 2022). За відсутності ефективної системи моніторингу дисбалансів в Україні вивчення європейського досвіду є надзвичайно цінним для нашої країни. Це важливо як з погляду запровадження ефективної системи, перевіреної практикою, так і поступового включення моніторингу в європейський режим, що має значне ідеологічне навантаження, оскільки розширює поле потенційної співпраці з європейськими партнерами та демонструє вміння України працювати у європейському дискурсі (Геєць та ін., 2021; Grytsenko et al., 2024).

Європейська практика (Borio & Drehmann, 2009; Boysen-Hogrefe et al., 2016) свідчить, що для адаптації або усунення дисбалансів недостатньо просто їх виявити та оцінити наявний вплив. Важливим компонентом процесу нівелювання їхніх негативних наслідків є оцінка реалізації та прогнозування ризику кризи та ймовірності нових епізодів макрофінансової нестабільності. Результати дослідження (Biegun & Karwowski, 2020; Biegun et al., 2021; Biegun et al., 2024) підтвердили актуальність використання окремих показників макроекономічних дисбалансів для прогнозування негативних макроекономічних явищ та криз.

Дуже важливим для процесу координації економічної політики країн ЄС є використання інформації, отриманої під час аналізу індикаторів таблиць «MIP Scoreboard», для формування системи запобігання кризам, де основним етапом

є оцінювання прогностичної сили чотирнадцяти показників. Прикладами кропіткої роботи з відбору показників, які з високою ймовірністю вказували б на можливість кризових явищ у ЄС, є дослідження К. Бігуна, Й. Карвовського, П. Лютого та М. Даль (Biegun & Karwowski, 2020; Biegun et al., 2024; Biegun et al., 2021).

Концепцію «багатовимірної кризи» запропоновано в роботі (Biegun & Karwowski, 2020) на основі аналізу кількох економічних показників: якщо певний поріг перевищено хоча б для одного з них, то це вважається «одноразовою кризою». Згідно з визначенням авторів, «багатовимірна криза» розглядалася як поєднання кількох можливих негативних явищ та їх відображення в одній залежній змінній. Зокрема, дослідники детально вивчили випадки кризи на основі динаміки таких показників: зниження ВВП та фондового ринку; значне зростання інфляції та девальвацію обмінного курсу відносно долара США; обмеження на зняття готівки. Відповідно, «багатовимірна криза» могла досягати рівнів 1, 2, 3, 4 або 5 за квартал. Автори використали пробіт-модель для перевірки здатності індикаторів (MIP) правильно прогнозувати епізоди «багатовимірних криз» у період 2008–2017 рр. у всіх державах-членах ЄС. У результаті було визначено п'ять змінних MIP, які були статистично значущими для прогнозування «багатовимірних криз» для країн ЄС: чиста міжнародна інвестиційна позиція, індекс номінальної вартості одиниці робочої сили, індекс цін на житло, кредит приватному сектору та державний борг. Інші змінні виявилися менш значущими або неефективними для прогнозування криз.

У дослідженні Biegun et al. (2021) з використанням підходу усереднення баєсівської моделі (Bayesian model averaging, BMA) було визначено кілька показників MIP, які автори вважали надійними пояснювальними змінними для динаміки чотирьох залежних змінних, зазвичай пов'язаних з кризами: падіння ВВП та фондового індексу, зростання інфляції та девальвація / знецінення національної валюти. Лише три показники MIP (зростання загального державного боргу, індекс номінальної вартості одиниці робочої сили та кредити приватному сектору) протягом 17-річного періоду продемонстрували чітку та очікувану здатність прогнозувати кризові явища.

Дослідження Biegun et al. (2024) є дуже цікавим, оскільки автори оцінили прогностичну передбачуваність кризи не лише основних, а й допоміжних показників MIP. У дослідженні використовується панель даних 26 держав-членів Європейського Союзу за період 2007–2018 років. Результати показують, що лише чотири основні показники (індекс цін на житло, індекс номінальної вартості одиниці праці, борг сектору державного управління та частка країни у світовому експорті товарів та послуг) та ще декілька допоміжних показників (житлове будівництво у відсотках від ВВП, рівень активності та показники експорту країни порівняно з розвиненими економіками) можуть передбачити майбутні кризи.

На прикладах досліджень прогностичної здатності індикаторів MIP для прогнозування ймовірності кризи автори вказують на обмеження різних підходів, оскільки результати залежать як від самого визначення кризи, так і від характеристик країни. Зокрема, вибір індикаторів для систем раннього попередження відрізняється для високорозвинених та менш розвинених країн. Практика показала, що використання індикаторів MIP для прогнозування кризових явищ є своєрідним інструментом для початкової оцінки наявних та можливих проблем ЄС, оскільки ці показники були обрані для відображення європейських пріоритетів щодо координації та гармонізації економік держав-членів.

У роботі Correia & Martins (2019) на основі аналізу основних показників таблиць «MIP Scoreboard» показано, що макроекономічні дисбаланси вважа-

ються однією з найважливіших причин європейської кризи суверенного боргу; ця інформація стала основою для надання фінансової допомоги країнам Єврозони – Греції, Ірландії, Португалії, Іспанії та Кіпру. Автори наголошують, що через десять років після початку європейської кризи, хоча економічна ситуація покращилася, наслідки кризи та політики жорсткої економії все ще відчуються, а макроекономічні дисбаланси зберігаються у країнах, що отримали допомогу.

Безпрецедентний негативний вплив військової агресії Росії проти України відкрив широкий пласт проблем, соціально-економічні наслідки яких відчули багато європейських країн (Zolotova et al., 2023; Chernysh et al., 2023; Булатова та ін., 2025).

Експерти Булатова та ін. (2025) доводять, що інтенсивна мілітаризація має значний негативний вплив на мир і безпеку, а також на інституційну, правову та соціально-економічну стабільність і стійкість країни. У роботі Grytsenko et al. (2024) не лише розкривається вплив військових потрясінь у макроекономічному, макрофінансовому та соціальному аспектах за період лютий 2022 – квітень 2024 рр., а й визначаються основні ризики та виклики повоєнної відбудови України. Науковці наголошують, що стратегічні розробки та модельні оцінювання щодо повоєнної відбудови України мають враховувати основні детермінанти стійкості національної економіки та глобальні виклики, що стоять перед нею.

Для країни використання на практиці європейської методології визначення дисбалансів розвитку та кризових явищ може надати поштовх або стати іншим підходом до розробки методології оцінювання надійності складних систем в умовах невизначеності. У контексті забезпечення національної стабільності проблема надійності складних систем порушується в роботі Pyrozhkov et al. (2023). У дослідженні підкреслюється важливість розроблення різних методів оцінювання надійності складних систем та зазначається, що їхня потреба формує різні перспективні напрямки міждисциплінарних досліджень.

Для України це стає особливо важливим з погляду оцінювання здатності контролювати складні ситуації, оскільки за різних варіантів порушення рівноваги стану чи процесу формуються дисбаланси як такі, що: а) піддаються корекції / керуванню; б) не піддаються корекції / керуванню; в) лише частково піддаються корекції / керуванню (Скрипниченко, 2020; Геєць та ін., 2021).

Метою дослідження є оцінка економічної стійкості України, згідно з європейськими процедурами обов'язкових для країн-членів ЄС. Для досягнення мети поставлено три завдання, зокрема: (1) провести порівняльний аналіз динаміки основних індикаторів, визначених за європейською методологією «MIP Scoreboard», що свідчать про наявність дисбалансів в економіці України та країнах ЄС, а також (2) отримати емпіричні оцінки впливу на економічну динаміку в Україні нагромаджених дисбалансів та ймовірності їхнього впливу на формування кризи; (3) представити прогнозні оцінки дисбалансів в економіці України у 2026–2027 рр.

Методологія

У Регламенті ЄС № 1176/2011 (European Parliament & Council of the European Union, 2011) представлено широке визначення дисбалансу. Хоча Положення Регламенту визначає дисбаланси доволі загально, проте вказує, що є

різниця між «дисбалансами» та «надмірними дисбалансами», водночас останні потребують активізації спостереження за ними. Так, стаття 2 передбачає такі визначення:

– **дисбаланси** (*imbalances*): «будь-яка тенденція, що спричиняє макро-економічні зміни, які негативно впливають або можуть негативно вплинути на належне функціонування економіки держави-члена, економічного та валютного союзу, або Союзу в цілому»;

– **надмірні дисбаланси** (*excessive imbalances*): «серйозні дисбаланси, включаючи дисбаланси, що ставлять під загрозу або мають ризик поставити під загрозу правильне функціонування економічного та валютного союзу».

У звіті за 2023 рік (The alert mechanism report, AMR-2023) у таблицю «MIP scoreboard» було включено 14 основних індикаторів (*headline indicators*), для більш детального аналізу яких розглядалось ще 25 допоміжних індикаторів (*auxiliary indicators*). У 2024 році, відповідно до Регламенту МІП 1176/2011, було переглянуто набір показників з метою урахування поточних покращень якості статистичних даних зі збереженням стабільності та актуальності таблиці «MIP scoreboard».

Встановлення індикативних порогових меж не є дуже строгим, однак воно спрямовано на те, щоб уникнути значної кількості хибних тривог, виявити проблеми, щойно вони виникнуть. Визначення порогових значень проводилося європейськими експертами на основі аналізу верхніх та нижніх кватилів розподілу значень показників та відповідно до результатів емпіричних досліджень. Порогові значення індикаторів у процесі європейської процедури визначення дисбалансів не є фіксованими, вони змінювалися в результаті практики.

Пороговими межами змін *основних індикаторів* (у визначеному форматі виміру) згідно з AMR-2023 (European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, 2022) є такі:

– 4/+6% для сальдо рахунка поточних операцій (**MIP-1: Current account balance % of GDP; 3 year average**);

– 35% для чистої інвестиційної позиції (**MIP-2: Net international investment position; % of GDP**);

– $\pm 5\%$ (та $\pm 11\%$ для країн, що не входять до зони євро) для реально-го ефективного обмінного курсу (**MIP-3: Real effective exchange rate, 42 trading partners, HICP deflator; 3 year % change**);

– -6% для ринкової частки експорту країни у світовому обсязі (**MIP-4: Export market share, % of world exports; 5 year % change**);

– 9% (та +12% для країн, що не входять до зони євро) для індексу номінальної вартості одиниці праці (**MIP-5: Nominal unit labour cost index 2015=100; 3 year % change**);

– 6% для індексу реальних цін житлової нерухомості (**MIP-6: House price index, 2015=100, deflated; 1 year % change**);

– 14% для кредиту приватному сектору (**MIP-7: Private sector credit flow, consolidated; % of GDP**);

– 133% для боргу приватного сектору (**MIP-8: Private sector debt, consolidated; % of GDP**);

– 60% для боргу сектору загального державного управління (**MIP-9: General government gross debt; of GDP**);

– 10% для рівня безробіття (**MIP-10: Unemployment rate; 3 year average**);

– 16,5% для сукупних зобов'язань фінансового сектору (**MIP-11: Total financial sector liabilities, non-consolidated; 1 year % change**);

- 0,2 в. п. для рівня економічної активності населення (**MIP-12: Activity rate, % of total population aged 15–64; 3 year change in p.p.**);
- 0,5 в. п. для рівня довготривалого безробіття (**MIP-13: Long-term unemployment rate, % of active population aged 15–74; 3 year change in p.p.**);
- 2 в. п. для рівня безробіття серед молоді (**MIP-14: Youth unemployment rate, % of active population aged 15–24; 3 year change in p.p.**).

Результати дослідження

На основі кількісного визначення дисбалансів через оцінку показників, що формують таблицю «MIP Scoreboard» в рамках європейської процедури макроекономічного дисбалансу «The Macroeconomic Imbalance Procedure», проведено аналіз динаміки основних індикаторів, які засвідчили наявність дисбалансів у зовнішній та внутрішній сферах, а також на ринку праці (показники зайнятості) України упродовж 2000–2024 рр. Зокрема, на часовому проміжку 2013–2024 рр. на тривалий характер дисбалансів вказує моніторинг показників: ринкової частки експорту країни (MIP-4), боргу сектору державного управління (MIP-9), рівня економічної активності населення (MIP-12), реального ефективного курсу гривні (MIP-3), індексу реальних цін житлової нерухомості (MIP-6) (табл. 1).

Таблиця 1

Результати оцінювання наявності дисбалансів в Україні за європейського методологією «MIP Scoreboard»

Період	Зовнішні дисбаланси					Внутрішні дисбаланси						Показники зайнятості			Загалом за рік
	MIP - 1	MIP- 2	MIP- 3	MIP- 4	MIP- 5	MIP- 6	MIP- 7	MIP- 8	MIP- 9	MIP - 10	MIP - 11	MIP - 12	MIP - 13	MIP- 14	
2013	1	1		1											3
2014	1	1	1	1					1			1		1	7
2015		1	1	1					1		1	1	1	1	8
2016		1	1	1					1			1	1	1	7
2017				1					1			1	1		4
2018				1					1						2
2019			1	1	1	1									4
2020			1			1			1		1				4
2021			1			1						1	1		4
2022				1	1	1			1	1	1	1			7
2023				1		1			1	1	1	1			6
2024				1	1	1			1	1		1			6
Загалом за показником	2	4	6	10	3	6	0	0	9	3	4	8	4	3	

Примітка: «1» – показники перевищують свої порогові значення.
Джерело: авторські розрахунки за даними: Державна служба статистики (n.d.), Міністерство фінансів України (n.d.), Національний банк України (n.d.).

Варто зазначити, що індикатори, які характеризують макроекономічні дисбаланси, в європейській практиці також часто «порушували» граничні межі протягом цього періоду (рис. 1). Аналіз Таблиць дисбалансів на основі щорічних звітів (The Alert Mechanism Report, AMR-2023) для 27 країн ЄС за період 2003–2023 років показав найбільшу кількість випадків перевищення порогових значень основних показників MIP: у Кіпру (120), в Іспанії (120), Греції (115); найменшу – в Чехії (40), Австрії (41). Середнє значення у вибраному періоді для всіх 27 країн становить 74 випадків. За той самий період часу в Україні зафіксовано 67 випадків перевищення порогових значень основних показників «MIP Scoreboard».

Найбільшу кількість дисбалансів у 27 країнах ЄС виявлено у період криз суверенного боргу в Європі 2012–2013 рр. (сумарно 137 та 119 (середнє по групі становило 5,1 та 4,4) дисбалансів). Зрозуміло, що проблеми, які були накопичені під час кризи 2007–2008 рр. і сформували дисбаланси у кожній країні, були різними, проте про найболючіші для переважної більшості у 2012–2013 рр. сигналізували перевищення порогових меж таких індикаторів:

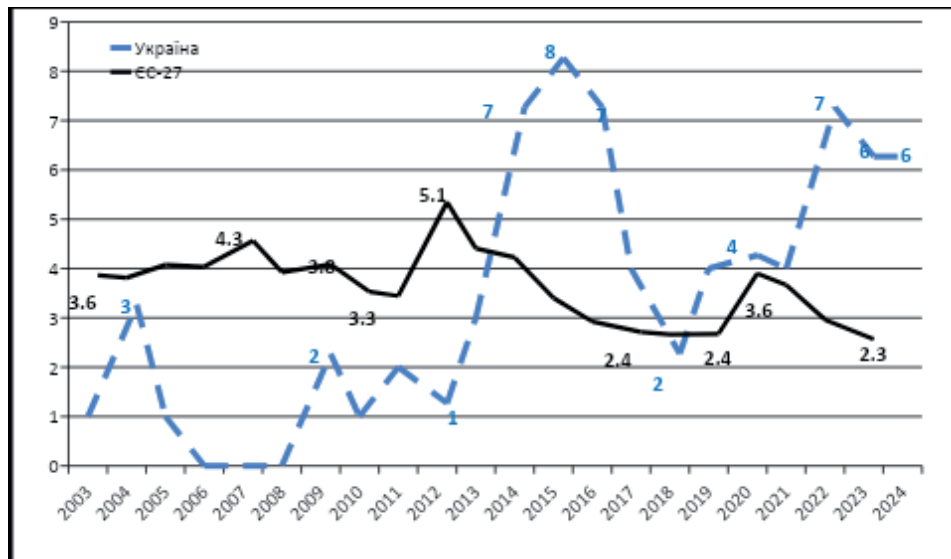
- чистої інвестиційної позиції (MIP-2): у 2012 р. – у 16 країнах, у 2013 р. – у 16 країнах;
- реального ефективного обмінного курсу (MIP-3): у 2012 р. – в 12 країнах;
- ринкової частки експорту країни у світовому обсязі (MIP-4): у 2012 р. – в 19 країнах, у 2013 р. – у 18 країнах;
- боргу приватного сектору (MIP-8): у 2012 р. – в 13 країнах, у 2013 р. – в 13 країнах;
- боргу сектору загального державного управління (MIP-9): у 2012 р. – в 14 країнах, у 2013 р. – в 16 країнах;
- рівня безробіття (MIP-10): у 2012 р. – в 12 країнах, у 2013 р. – в 14 країнах;
- рівня довготривалого безробіття (MIP-13): у 2012 р. – в 22 країнах, у 2013 р. – в 15 країнах;
- рівня безробіття серед молоді (MIP-14): у 2012 р. – в 15 країнах, у 2013 р. – в 9 країнах.

Згідно з результатами звітів (AMR) у 27 країнах ЄС, найчастіше виходили за граничні межі значення показників боргу сектору державного управління, чистої інвестиційної позиції, боргу приватного сектору. На думку експертів, індикатори упродовж багатьох років поспіль були лідерами за кількістю порушень у зв'язку зі стійкістю проблем і довготривалістю цих дисбалансів у країнах ЄС (Скрипниченко, 2020).

З огляду на те, що складання Таблиці дисбалансів і відповідних звітів становить лише початок тривалої річної процедури визначення макроекономічних дисбалансів (MIP), на цьому етапі в ЄС після кількісних оцінок головним є виокремлення для держав-членів тих дисбалансів, які потребують політичних та економічних заходів. Наступний крок – більш поглиблений аналіз для європейських країн – зосереджується на виявленні та усуненні дисбалансів, які перешкоджають функціонуванню як економіки держав-членів, так і економіки ЄС загалом, тобто тих, які можуть загрожувати належному функціонуванню Економічного та Валютного Союзу.

Рисунок 1

Кількість основних показників МІП, які порушили порогові значення протягом року в Україні та середнє значення для 27 країн ЄС за період 2003–2024 рр.



Джерело: авторські розрахунки за даними Eurostat (n.d.), Державна служба статистики України (n.d.), Міністерство фінансів України (n.d.), Національний банк України (n.d.).

Емпірична оцінка впливу дисбалансів на темпи економічного зростання та макрофінансову стабільність в Україні. Для України, яка розпочинає впровадження європейського механізму «Macroeconomic Imbalance Procedure», окрім виявлення та моніторингу вже накопичених дисбалансів, важливо перевіряти можливі загрози, оцінювати ризики нових макроекономічних дисбалансів та ймовірність кризи (Скрипниченко, 2020; Геєць та ін., 2021).

З погляду механізму виникнення (Скрипниченко, 2020), дисбаланс є результатом дії:

- а) внутрішніх факторів, що є відображенням еволюційного розвитку чи біфуркації системи;
- б) сформованих (у середньо- чи довгостроковому періоді) трендів/тенденцій;
- в) випадкових (короткострокових) ендегенних факторів;
- г) зовнішніх факторів чи екзогенних шоків;
- д) застосування заходів, інструментарію політики (економічної, соціальної, геополітичної);
- е) впливу (суб'єктивних) неекономічних факторів.

Однак у реальному житті дуже складно виокремити один фактор формування дисбалансів, оскільки найчастіше вони є результатом дії низки взаємопов'язаних чинників, провокують формування декількох дисбалансів одночасно, що ускладнює вибір заходів, спрямованих на їх послаблення чи лікві-

дацію. Коли потенціал нагромаджених дисбалансів реалізується, то лише від чинників виникнення дисбалансів залежить, чи спровокують вони кризу.

У табл. 2 наведено результати регресійного аналізу та кількісні оцінки впливу на темпи змін реального ВВП України показника, що відображає динаміку нагромаджених дисбалансів в економіці (кількості тих індикаторів MIP, що упродовж 2003–2024 рр. порушували граничні межі за європейською методологією).

Аналіз статистичних характеристик моделі (1) дає емпіричне підтвердження наявності статистично значущого впливу наявних макроекономічних дисбалансів на економічну динаміку в Україні (значення Prob. (t-Statistic) менше 0,10). Серед статистичних характеристик моделі відносно невисокий рівень коефіцієнта R² є очікуваним результатом, що пояснюється відсутністю в аналізі/моделі інших важливих чинників зростання ВВП, зокрема, фундаментальних (капіталу, праці, НТП).

$$UKR_growth = C(1) * UKR_imbalances + C(2), \quad (1)$$

де *UKR_growth* – темпи змін реального ВВП України, % до попереднього періоду; *UKR_imbalances* – кількість макроекономічних дисбалансів (кількість випадків перевищення індикаторами MIP порогових меж).

Таблиця 2

Результати регресійного аналізу впливу нагромаджених дисбалансів на темпи економічного зростання в Україні

	UKR_growth		
Coefficient C(1)	-2,005064	-2,010406	-2,864087
Prob. t-Statistic	0,0996	0,0533	0,1011
Constanta C(2)	5,753331	8,968249	12,71917
Prob. t-Statistic	0,0699	0,0929	0,0850
R-squared	0,247730	0,489733	0,270330
Durbin-Watson statistic	1,558017	2,131481	2,455341
Sample	2003–2014	2014–2021	2014–2024

Джерело: оцінки авторів з використанням статистичного пакету EViews 9.0.

Перевірка гіпотези щодо наявності негативного впливу нагромаджених дисбалансів на економічну динаміку країни здійснена на тривалому часовому проміжку 2003–2024 рр. Упродовж виокремленого періоду, як вже зазначено вище, на економіку вплинули негативні події (кризи 2008–2009 рр. та 2015–2016 рр., трансформаційний шок для країни та економіки у 2014 р., пандемія Covid-19 у 2020 р., війна 2022–2024 рр.), що були як результатом уже накопичених дисбалансів так і самі стали тригерами формування нових різних (зовнішніх, внутрішніх, на ринку праці) дисбалансів в Україні. Коректність висунутої гіпотези

підтверджують кількісні оцінки ефектів негативного впливу дисбалансів за простою регресійною моделлю (1). Емпіричні оцінки (табл. 2) свідчать, що в середньому (за інших рівних умов) формування нового дисбалансу стримувало динаміку реального ВВП на 2% упродовж періоду 2003–2021 рр. (до війни з РФ), а включення у аналіз російської військової агресії 2022–2024 рр. збільшило оцінки негативного впливу уповільнення темпів економічної динаміки упродовж нестабільних 2014–2024 рр. у середньому до 2,9% річних.

Для оцінювання ймовірності настання кризи внаслідок формування дисбалансів у різних сферах, тобто для оцінювання впливу дисбалансів на стабільність економіки, використано моделі бінарного вибору. Зокрема, у пробіт-моделі оціненої на даних України на часовому проміжку 2001–2018 рр. (до пандемії) для побудови незалежних регресорів у дослідженні (Геєць та ін., 2021) як проксі-змінні чинники багатовимірної кризи (негативних явищ, шоків) використано динаміку 4-х із 14-ти індикаторів дисбалансів MIP Scoreboard (MIP2, MIP9, MIP12 та MIP14):

$$CRIZA = 1 - @CNORM(-(0,3938 * MIP2 - 7,4037 * MIP9 + 14,8239 * MIP12 - 7,8144 * MIP14(-1) - 0,1969)), \quad (2)$$

де:

CRIZA – бінарна змінна: 1 – відображає настання події, тобто кризи (у рік в якому % зміна реального ВВП має від’ємний знак) та 0 – відсутність кризи (де % зміна реального ВВП має позитивний знак);

MIP2 – бінарна змінна: 1 – наявність зовнішнього дисбалансу, який описується динамікою чистої інвестиційної позиції, де індикатор виходить за порогові межі (-35%) та 0 – індикатор не виходить за граничні межі;

MIP9 – бінарна змінна: 1 – наявність внутрішнього дисбалансу, який описується динамікою боргу сектору загального державного управління, де індикатор виходить за порогові межі (60%) та 0 – індикатор не виходить за граничні межі;

MIP12 – бінарна змінна: 1 – наявність дисбалансу у сфері зайнятості, який описується динамікою рівня економічної активності населення, де індикатор виходить за порогові межі (-0,2 в. п.) та 0 – індикатор не виходить за граничні межі;

MIP14 – бінарна змінна: 1 – наявність дисбалансу у сфері зайнятості, який визначено як вихід за граничні межі (2 в. п.) індикатора рівня безробіття серед молоді, 0 – значення індикатора не виходить за граничні межі.

У цьому дослідженні на проміжку 2000–2023 рр. за допомогою побудови пробіт-моделей оцінено вплив окремо кожного дисбалансу на формування кризи в Україні. Найкращу прогностичну якість серед оцінених 14-ти моделей, де чинником, що провокував кризу, розглядалась наявність дисбалансу, показали пробіт-моделі (3)–(4), де як змінну дисбалансу використано динаміку індикаторів *MIP_9* та *MIP_6*:

$$CRIZA = 1 - @CNORM(-(1,14049366171 * MIP_6 - 0,887146558758)), \quad (3)$$

$$CRIZA = 1 - @CNORM(-(1,74471623616 * MIP_9 - 1,42607687222)), \quad (4)$$

де:

CRIZA – бінарна змінна: 1 – відображає настання події, тобто кризового явища (у рік в якому % зміна реального ВВП має від’ємний знак або відбувся шок трансформації, пандемії, війни) та 0 – відсутність кризи (де % зміна реального ВВП має позитивний знак та відсутність негативних шоків і війни);

MIP6 – бінарна змінна: 1 – наявність внутрішнього дисбалансу, який описується динамікою індексу реальних цін житлової нерухомості (House price index, 2015=100, deflated; 1 year % change), де індикатор виходить за порогові межі (6%) та 0 – індикатор не виходить за граничні межі;

MIP9 – бінарна змінна: 1 – наявність внутрішнього дисбалансу, який описується динамікою боргу сектору загального державного управління, де індикатор виходить за порогові межі (60%) та 0 – індикатор не виходить за граничні межі.

Для підтвердження адекватності (3)-(4) було використано критерій Хосмера–Лемешоу (H-L Statistic) та значення McFadden R-squared. Якість розрахунків згідно з результатами тесту Expectation-Prediction Evaluation for Binary Specification є хорошою, оскільки відсоток правильних передбачень є високим, зокрема за моделлю (4) % Correct=80,95 та за моделлю (3) % Correct=76,19.

Варто зазначити, що вибір індикаторів MIP9 та MIP6, які засвідчили хороші прогностичні властивості у контексті ймовірності передбачення кризових подій в Україні, є схожим для країн Європи. Про це свідчать результати досліджень (Borio & Drehmann, 2009; Boysen-Hogrefe et al., 2016), які вважали, що швидке зростання індексу цін на житло зазвичай є певним індикатором майбутньої кризи, а зростання державного боргу негативно пов'язане з виникненням як «малих», так і «великих» криз.

Прогнозні оцінки макроекономічних дисбалансів для економіки України у 2026–2027 рр. Згідно з основними припущеннями макроекономічного прогнозу основних показників розвитку України у 2026–2027 рр., економіка розвиватиметься під впливом глобальних тенденцій та можливих кризових явищ (Elsner et al., 2025; Savoy & Staguhn, 2023; International Monetary Fund, European Department, 2025). Розрахунки проведено з урахуванням припущення, що міжнародна фінансова допомога буде ритмічною та достатньою для покриття дефіциту бюджету, а іноземні інвестори будуть підтримувати інвестиційні проекти з відновлення та модернізації інфраструктури.

Динаміка темпів зростання економіки України у 2025 р. продемонструвала наявність тенденції до уповільнення, що насамперед зумовлено негативним впливом повномасштабної війни: у 2023 р. зростання реального ВВП становило 5,5%, у 2024 р. – 3,2%; у 2025, за попередніми оцінками НБУ, – 1,8% (Національний банк України, 2026).

Разом з руйнуванням інфраструктури, збитками в сільському господарстві, логістичними складнощами та високою динамікою інфляційних процесів, серед ключових чинників, які гальмують відновлення, є високий рівень безробіття, який наразі становить близько 12–15% за різними оцінками. Такий показник є прямим наслідком війни, а також перешкодою для стійкого економічного розвитку, оскільки безробіття має структурний характер.

У повоєнний період, який згідно з поточними припущеннями МВФ (International Monetary Fund, European Department, 2025), може розпочатися у другій половині 2026 р., очікується поступове відновлення економіки України. НБУ прогнозує зростання ВВП на рівні 1,3% у 2026 р. та 2,8% у 2027 р. (Національний банк України, 2026) на тлі зниження безпекових ризиків, за умов стабілізації внутрішньої ситуації та достатньої підтримки з боку міжнародних партнерів, а також позитивного впливу на економіку хороших врожаїв, зменшення дефіциту електроенергії та збільшення оборонних замовлень.

З огляду на ризики, на основі середньострокових прогнозних оцінок макроекономічних показників України (Скрипниченко, 2020) проведено кількісний аналіз динаміки основних індикаторів MIP Scoreboard для України, які засвідчили формування загрозливих дисбалансів у вітчизняній економіці у перспективі до 2027 р. (табл. 3).

Таблиця 3

Основні показники макроекономічних дисбалансів для України у 2024–2027 рр.

Компоненти	#	Індикатор (MIP – основні)	Порогові значення	2024 факт	2025 оцінка	2026_ прогноз	2027_ прогноз
Зовнішні дисбаланси та конкурентоспроможність	1	Рахунок поточних операцій (% до ВВП), ковзна середня за 3 роки	-4,0%/6,0%	-2,30	-6,1	-11,4	-16,3
	2	Індекси реального ефективного обмінного курсу гривні (39 країн партнерів, дефлятор HICP), зміна за 3 роки, %	±5,0% (ЕА), ±11,0% (Не-ЕА)	-10,0	-8,6	-1,4	3,0
	3	Частка України в світовому експорті товарів та послуг, зміна за 5 років, %	-6,0%	-32,3	-32,5	-33,5	16,7
	4	Індекс номінальної вартості одиниці праці (2010=100), зміна за 3 роки, %	9,0%(ЕА), 12,0% (НеЕА)	7,2	-23,6	-10,9	-6,8
Внутрішні дисбаланси	5	Річний індекс цін на житло зміна за 1 рік, %	6,0%	12,7	11,2	10,4	9,5
	6	Борг сектора загального державного управління, % до ВВП	60,0%	103,4	100,0	90,2	83,4
	7	Рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15–70 років, %, ковзна середня за 3 роки	10,0%	14,9	14,2	11,5	10,3
Показники зайнятості	8	Рівень економічної активності населення (% від економічно активного населення у віці 15–70 років), зміна за 3 роки, в. п.	-0,2%	-0,8	-1,2	-0,8	-0,5

Джерело: авторські розрахунки за методологією «The Macroeconomic Imbalance Procedure» (MIP Scoreboard, AMR-2023).

Серед наведених основних 8 із 14 індикаторів MIP на тривалий характер дисбалансів в Україні (у прогнозному періоді 2026–2027 рр.) вказує моніторинг показників (через оцінку їх відхилення від порогових значень), а саме: рахунок поточних операцій (% до ВВП), частка України у світовому експорті товарів та послуг, ціни на житло, борг сектору державного управління, рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15–70 років, рівень економічної активності насе-

лення (% від економічно активного населення у віці 15–70 років), що свідчить про високу ймовірність розгортання кризових ситуацій та посилення макроекономічної нестабільності.

Ризиками прогнозу залишаються: продовження військової конфронтації РФ (“війни на виснаження”) за межами 2026 р. з ескалацією військових дій та зростанням масштабу руйнувань об’єктів критичної інфраструктури; недостатні обсяги міжнародної допомоги та втрата територій; можливе різке зростання світових цін на енергетичні товари (на 15–20% за рік), значне нагромадження логістичних проблем та відповідне зростання імпорту транспортних послуг з країн ЄС; збереження Україною іміджу країни з високим рівнем корупції (корупція та відсутність прозорості у використанні фінансових ресурсів може знизити ефективність відновлювальних заходів); недостатня інституційна спроможність Уряду країни для здійснення повномасштабних євроінтеграційних процесів; зростання рівня соціальної ексклюзії (збіднілості населення) через сплески цін та підвищення тарифів на електроенергію; продовження міграції населення з України; втрата внаслідок війни кваліфікованих трудових ресурсів й людського капіталу, необхідного для економічного зростання.

Зниження рівня безпекових ризиків, підтримка міжнародних партнерів та активізація післявоєнної відбудови сприятимуть інвестиційній активності в Україні та поверненню вимушених мігрантів, що стане важливим фактором економічного відновлення у середньостроковій перспективі.

Практичне значення моніторингу макроекономічних дисбалансів полягає не лише у своєчасному виявленні структурних слабкостей національної економіки та прогнозуванні ризиків кризових явищ, а й у формуванні обґрунтованих управлінських рішень щодо: визначення пріоритетних напрямів державної політики, оцінки ефективності реформ і коригування інструментарію економічного регулювання відповідно до офіційних документів ЄС щодо вступу України.

Серед конкретних практичних рекомендацій, щодо необхідних кроків України на шляху до ЄС, надзвичайно важливими є:

- гармонізація нормативно-правової бази з правом ЄС та імплементація *acquis communautaire* шляхом прискорення виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, виконання переговорної рамки вступу (Negotiating Framework), адаптації законодавства до 35 переговорних розділів *acquis* ЄС, насамперед у сферах конкуренції, державних закупівель, митної політики, енергетики, транспорту та цифрового ринку;

- формування сталої та конкурентоспроможної економіки через: модернізацію стратегічних секторів – оборонно-промислового комплексу, машинобудування, ІКТ, агропромислового комплексу та енергетики; розвиток експорту продукції з високою доданою вартістю та інтеграція до виробничих ланцюгів ЄС;

- прискорення зеленої трансформації економіки шляхом: реалізації положень Європейського зеленого курсу (European Green Deal), розвитку відновлюваних джерел енергії, енергоефективності та підготовки до механізму СВМ (Carbon Border Adjustment Mechanism);

- посилення антикорупційної політики та інституційної спроможності держави відповідно до рекомендацій Європейської Комісії 2022 року, які стосувалися судової реформи, боротьби з корупцією, деолігархізації, медіазаконодавства та захисту прав національних меншин;

- активізація інвестиційної діяльності та інноваційного розвитку через реалізацію інструменту Ukraine Facility на 2024–2027 рр., що передбачає фінан-

сування реформ, модернізації інфраструктури та стимулювання приватних інвестицій;

– забезпечення макрофінансової стабільності шляхом: дотримання бюджетної дисципліни, реформування податкового адміністрування, підвищення прозорості використання міжнародної допомоги та ефективного управління державним боргом згідно з вимогами ЄС і МВФ;

– скорочення регіональних і соціальних дисбалансів через використання принципів політики згуртованості ЄС (Cohesion Policy): створення робочих місць і підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Отже, системний моніторинг макроекономічних дисбалансів має стати важливим інструментом державного стратегічного управління, оскільки дозволяє забезпечувати виконання офіційної дорожньої карти вступу України до Європейського Союзу, підвищення економічної стійкості та успішну інтеграцію до єдиного європейського простору. Збалансована макроекономічна політика, яка є необхідною умовою сталого зростання української економіки та її успішного євроінтеграційного прогресу, визначатиме напрямки подальших наукових досліджень.

Висновки

Проведене дослідження динаміки формування макроекономічних дисбалансів у країнах Європи та Україні не тільки емпірично підтвердило їх негативний вплив на різних часових проміжках з високою ймовірністю реалізації кризових явищ внаслідок нагромадження дисбалансів в економіці, а й обґрунтовано показало необхідність використання в українській практиці моніторингу індикаторів, розрахованих за європейською методологією «MIP Scoreboard», які вказують на наявність дисбалансів у розвитку національної економіки та можуть свідчити про можливість формування кризи.

Результати сценарного аналізу та моделювання динаміки показників рівнів економічних дисбалансів в Україні за критеріями механізму «Процедури оцінки макроекономічних дисбалансів у ЄС» виявили очікувану під час війни економічну нестабільність та суттєві зовнішні і внутрішні дисбаланси в економіці.

Забезпечення збалансованості монетарної, фінансової та структурної політик для підтримки динамічного розвитку у воєнний та повоєнний періоди є ключовими складовими дотримання вимог щодо уникнення загрозливих макроекономічних дисбалансів в Україні. Для досягнення успіху щодо нівелювання вже наявних ризиків потрібна комплексна та скоординована робота всіх гілок влади, бізнесу та суспільства.

Список використаної літератури

Булатова, О., Резнікова, Н., Захарова, О., & Сарбаш, С. (2025). Моделювання закономірностей впливу мілітаризації економіки на макроекономічний розвиток. *Журнал європейської економіки*, 24(3), 342–381. https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1881_

- Гесць, В., Скрипниченко, М., & Шумська, С. (2021). Макроекономічні дисбаланси в Україні: Моніторинг на основі MIP Scoreboard та модельні оцінки їхнього впливу на зростання і стабільність. *Фінансово-кредитна діяльність: Проблеми теорії і практики*, 2(33), 296–305. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i33.206956>
- Державна служба статистики України. (n.d.). *Основні показники* [Дата сет]. Отримано 12 лютого, 2026 р., з <https://stat.gov.ua/uk/publications/osnovni-pokaznyku>
- Міністерство фінансів України. (n.d.). *Боргова статистика* [Інфографіка]. Отримано 12 лютого, 2026 р., з <https://www.mof.gov.ua/en/borgovi-pokazniki-st>
- Національний банк України. (2026, 7 травня). *Інфляційний звіт, квітень 2026 року*. Отримано 7 травня, 2026 р., з <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2026-roku>
- Національний банк України. (n.d.). *Статистика фінансового сектору*. [Дата сет]. Отримано 12 лютого, 2026 р., з <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
- Скрипниченко, М. І. (Ред.). (2020). *Макроекономічна збалансованість для забезпечення стійкості державних фінансів та економічного зростання в Україні* [Колективна монографія]. ДУ “Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України”. <https://ief.org.ua/publication/monohrafi/2020/makroekonomichna-zbalansovanist-dlja-zabezpechennja-stiystosti-derzhavnykh-finansiv-ta-ekonomichnoho-zrostantnja-v-ukraini>
- Biegun, K., & Karwowski, J. (2020). Macroeconomic imbalance procedure (MIP) scoreboard indicators and their predictive strength of «multidimensional crises». *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 15(1), 11–28. <https://doi.org/10.24136/eq.2020.001>
- Biegun, K., Dahl, M., & Karwowski, J. (2024). Predictive strength of Macroeconomic Imbalance Procedure indicators. *Ekonomia i Prawo. Economics and Law*, 23(1), 23–45. <https://doi.org/10.12775/EiP.2024.002>
- Biegun, K., Karwowski, J., & Luty, P. (2021). How effective is Macroeconomic Imbalance Procedure (MIP) in predicting negative macroeconomic phenomena? *European Research Studies Journal*, 24(2), 822–837. <https://doi.org/10.35808/ersj/2525>
- Borio, C., & Drehmann, M. (2009, березень). Assessing the risk of banking crises – Revisited. *BIS Quarterly Review*, 29–46. https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt0903e.pdf
- Boysen-Hogrefe, J., Jannsen, N., Plödt, M., & Schwarzmüller, T. (2016, January). *An empirical evaluation of macroeconomic surveillance in the European Union* (Kiel Working Paper No. 2014). Kiel Institute for the World Economy. <https://www.kielinstitut.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/fis-import/d35255bb-82d3-4e83-acad-613f716029e3-working-paper.pdf>
- Chernysh, O., Kuryliuk, Y., Kolomiets, V., Tomchuk-Ponomarenko, N., & Savchuk, A. (2023). Strategic priorities for the development of Ukraine's economy in wartime conditions: A response to modern challenges. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(50), 282–297. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.3.50.2023.4079>
- Correia, L., & Martins, P. (2019). The European crisis: Analysis of the macroeconomic imbalances in the rescued euro area countries. *Journal of International Studies*, 12(2), 22–45. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2019/12-2/2>

- Elsner, M., Atkinson, G., & Zahidi, S. (2025, January 15). *Global risks report 2025*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/>
- European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs. (2022, November 22). *2023 European Semester: Alert mechanism report*. https://commission.europa.eu/publications/2023-european-semester-alert-mechanism-report_en
- European Parliament. (2016, February 5). European Parliament resolution of 18 April 2013 on completing the scoreboard for the Macroeconomic Imbalance Procedure (MIP) (2013/2582(RSP)). *Official Journal of the European Union*, C45, 80–82. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52013IP0188>
- European Parliament & Council of the European Union. (2011, November 23). Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances. *Official Journal of the European Union*, L306, 25–32. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:306:0025:0032:EN:PDF>
- Eurostat. (n.d.). *Macroeconomic imbalance procedure indicators: MIP Scoreboard indicators*. [Data set]. Retrieved February 12, 2026, from <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Grytsenko, A. A., Bilorus, O. G., Burlay, T. V., Podliesna, V. G., & Borzenko, O. O. (2024). Ukraine's economy: Resilience under war and challenges for post-war recovery. *Science and Innovation*, 20(5), 16–34. <https://doi.org/10.15407/scine20.05.016>
- International Monetary Fund, European Department. (2025). Ukraine: Eighth review under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility, requests for modification of performance criteria, rephasing of access, and financing assurances review – Press release; staff report; and statement by the Alternate Executive Director for Ukraine. *IMF Staff Country Reports*, 2025(156). <https://doi.org/10.5089/9798229014861.002>
- Pyrozhkov, S. I., Reznikova, O. O., Gnatiuk, S. Ye., & Kuryata, Ya. E. (2023). Assessing the reliability of complex systems under uncertainty in the context of ensuring national resilience. *Science and Innovation*, 19(4), 3–15. <https://doi.org/10.15407/scine19.04.003>
- Savoy, C. M., & Staguhn, J. (2023, January). *Enabling an economic transformation of Ukraine: Recovery, reconstruction, and modernization* [A Report of the CSIS Ukraine Economic Reconstruction Commission]. Center for Strategic and International Studies. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/230110_EconomicTransformation_Ukraine.pdf
- Zolotova, O., Ivanova, V., Symak, D., Kudinov, O., & Slavuta, O. (2023). Economy during martial law: Problems and ways to overcome the crisis (Ukrainian experience). *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(50), 265–281. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4076>